

Atıf Bilgisi: Gül, M. (2020). Zamana Karşı filminin kapitalist sistem bağlamına yönelik eleştirel söylem analizi, *İNİF E- Dergi*, 5(1), 55-69.

“ZAMANA KARŞI” FİLMİNİN KAPİTALİST SİSTEM BAĞLAMINA YÖNELİK ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

Mesut GÜL*

Araştırma Makalesi**

Başvuru Tarihi: 31.03.2020

Kabul Tarihi: 01.05.2020

Özet

Sinema, hem yerellik hem de evrensellik özelliğine sahiptir. Yerel sinemanın sınırları daha dar bir çerçevede gerçekleşirken evrensel sinemanın sınırları küresel düzeydedir. Yani evrensel sinemanın etkisi tüm dünya toplumlarına yönelik olarak gerçekleşmektedir. Evrenselliği içerisinde barındıran sinema, çoğu zaman mesaj aracı olarak kullanılmaktadır. Kimi zaman egemen düşüncüyü yayan sinema, kimi zamansa egemen sisteme bir tepki, bir eleştiri şeklinde hayat bulmaktadır. Amacı ne olursa olsun sinemanın bir araç olarak kullanıldığı kabul edilen bir gerçektir. İdeolojik söylemleri yayan sinemanın bu noktada kitleleri yönlendirici görevi aşikâr gözükmektedir. Söz konusu yönlendirme kimi zaman sistemin devamı niteliğinde olabilirken kimi zamansa sistemin eleştirisi şeklinde gerçekleşmektedir. Sinemanın bu rolünden dolayı birçok araştırmacı sinema üzerine araştırma yapmaktadır.

Benjamin Franklin tarafından 18. yüzyılda ilk kez söylenen “vakit nakittir” sözü zamanın aslında para olduğunu anlatmaktadır. Andrew Niccol, Zamana Karşı adlı filminde bu yargıyı izleyicisine başarılı bir şekilde anlatmayı başarmıştır. Kapitalist sistemde olduğu gibi birilerinin kazanması için birilerinin çalışması gerekmektedir. Filmde kapitalizmin ve tüketim toplumunun tüm kaynaklarına değinilmiştir. Paranın zaman olduğu bu filmde sınıfsal farklılıklar net bir şekilde anlatılmıştır. Bu çalışmadaki amaç, Zamana Karşı filmindeki sosyal ve sınıfsal adaletsizlikler, sınıflar arasında ortaya çıkan ideoloji, güç ve iktidar ilişkileri eleştirel söylem çözümlemesi tekniğiyle ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmanın metodolojisinde nitel araştırma yöntemlerinden eleştirel söylem çözümlemesi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Zamana Karşı, İdeoloji, Kapitalist Sistem, Sinema, Eleştirel Söylem Analizi.*

CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF “IN TIME” IN THE CONTEXT OF CAPITALIST SYSTEM

Abstract

Cinema has the feature both locality and universality. The borders of universal cinema are at a global level, while the boundaries of local cinema take place in a narrower frame. In other words, the effect of universal cinema is realized for all world societies. Cinema, which embodies the universality, is often used as a message tool. Cinema sometimes spreads dominant thought and sometimes lives as a reaction to criticism. Whatever its purpose, it is accepted that cinema is used as a tool. The cinema that spreads ideological discourses, is clear the task of directing the masses. The redirection is sometimes a continuation of the system, sometimes criticizes the system. Because of this role of the cinema, many researchers conduct research on cinema.

The phrase “time is cash” which stated for the first time by Benjamin Franklin in the 18th century, tells us that time is actually money. Andrew Niccol was able to successfully tell the audience about this judgment in his film *In Time*. As in the capitalist system, someone has to work for someone to win. All the sources of capitalism and consumer society are mentioned in the film. In this film where time is money, class differences clearly explained. The aim of this study is to find out the social and class injustices in the film *In Time*, the ideology, power and power relations between the classes by using critical discourse analysis technique. Critical discourse analysis, one of the qualitative research methods, was used in the methodology of this study.

Keywords: *In Time, Ideology, Capitalist System, Cinema, Critical Discourse Analysis.*

* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, E-mail: mesutgul.edu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1090-1710

** Yazar / yazarlar, makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğuna ve kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine riayet edildiğine yönelik beyanda bulunmuştur.

Giriş

Çağımızın kapitalist dünyasında, zaman para demektir veya Benjamin Franklin'in söylediği gibi "vakit nakittir." Kapitalizmin egemen olduğu dünyada yönetimde söz sahibi olanlar, vakitlerini para ile ölçerek, zamanlarını verimli geçirmek isterler. Zira ideolojik yapının onlardan istediği de tam olarak budur. Bu açıdan bakarak yapay bir zaman sahasında, insanların yarış atları gibi birbiriyle rekabet ettiğine tanık olunmaktadır. Doğru zamanda "doğru yerde" olmak sistemin bireylerden beklediği en önemli şartların başında gelmektedir. İşe geç gelen bireyden her geçen dakikanın hesabı sorulmasının nedeni vakitin nakit olarak kabul edilmesidir. Çünkü var olan ideolojik yapı, bireye, zamanın para demek olduğunu koşullandırmaktadır. Kişiler de zamanını her zaman daha fazla nakit elde etmeye yönelik olarak harcamaktadır (Anar, 2015).

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte insan hayatına giren sinema tarih boyunca birçok duygu ve düşünceyi beyaz perdeye yansıtmak için kullanılmıştır. Sinema ilk büyük gelişmesini Avrupa'da yaşamış, ancak bir süre sonra bu alandaki liderliğini Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) kaptırmış ve daha sonra Hollywood'un önlenemez yükselişi başlamıştır. "bilim kurgu ve aksiyon" türlerinde öne çıkan Hollywood sineması ABD'nin gücünü dünyaya sergilemek gibi bir rol üstlenmiştir. Bu durum, sinemanın söylemsel doğasını ortaya koymaktadır. Ortaya koyduğu ürünlerin içinde ideolojileri barındıran sinema, bu yönüyle söylemin yeniden üretim aracı olduğunu göstermektedir.

Charles Darwin'in kapitalist tarafını ortaya koyan "En güçlü olan hayatta kalır" anlayışını içeriğinde barındırarak beyaz perdeye yansıyan "Zamana Karşı" filmi bu anlamda önemli bir örnektir. Çalışmada "Zamana Karşı" filminin seçilmesinde tüketim toplumu arasındaki uçurumun aşırı olması, zenginin kazandığı yoksulun ise sürekli dibe vurduğu evrensel sorun olan sınıfsal eşitsizlikler konusunda söylem bakımından sahnelerde verilmek istenen mesajlar belirleyici olmuştur. Kapitalizm, Darwin, Doğal Seleksiyon ve Evrim Teorisi'ne farklı bir bakış açısı kazandıran Zamana Karşı filminin mesajını söylemsel analizle ortaya koymak bu çalışmanın amacını oluşturmuştur. Çalışmada incelenen filmde geçen konuşmalar, görsellik, verilmek istenen mesaj ve sözcük seçimlerine dikkat edilerek filmdeki toplumsal ve sınıfsal eşitsizlikler, toplum ve iktidar ilişkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Filmdeki ideolojik söylemin incelenmiş olması çalışmada eleştirel söylem çözümlemesi yöntemini kullanmayı gerekli kılmıştır. "Söylem çözümlemesi, söz veya metinler vasıtasıyla oluşan, anlam ürünleri ile ilgilenen kapsamlı, toplumsal ve kültür çalışmaları içinde kullanılan bir araştırma metodudur" (Çelik ve Ekşi, 2008: 1).

1. Darwin'in Kapitalizmi ve Doğal Seleksiyon

Charles Darwin, 1859 yılında yayınlamış olduğu "Doğal Ayıklanma Yoluyla Türlerin Kökeni" isimli eserinde ilk kez Evrim Kuramı'ndan söz etmiştir. Daha sonra 1871 yılında yayınladığı "İnsanın Ortaya Çıkışı" adlı eserinde bu sefer insanın atasını açıklamış ve bu teorisini desteklemiştir (Öktem, 2011: 2). Çok sayıda çağdaşı aynı teori üzerinde durmasına rağmen Darwin'in Doğal Seleksiyon Teorisi Evrim Teorisi'ne damgasını vurmuş ve teoriyi kendisine mal etmiştir. Böylelikle Evrim Teorisi ile Darwin'in özdeşleştiği söylenebilmektedir (Gökkır, 2005: 32). Darwin'in bu teorisi hem milyarlarca yıl önceki organizmanın günümüze kadar devam eden hayat çabasına cevap vermiş hem de toplum içinde o güne kadar var olan ve dini kaynaklarla ifade edilen insanın yeryüzündeki varlığına yönelik alternatif bir yaklaşımı da ortaya koymuştur (Küçükali, 2019: 46).

Darwin, Evrim Teorisi'ni tek başına sunmuş olmasa da evrimci anlayışı Doğal Seleksiyon Teorisi ile başarıya ulaştırma başarısına tek başına sahip olmuştur (Gökkır, 2005:

32). Evrem Teorisi'nin yanı sıra Darwin'in en çok gündemde kalmasını sağlayan temel teori, "Doğal Seleksiyon" ile ilgili olmuştur. Bu yüzden, Doğal Seleksiyon Teorisi'nin yanı sıra evrende varlığının olduğuna inanılan gaye düşüncesinin değerini kaybettiği şeklindeki görüşlerin de bu durumu desteklediği söylenebilmektedir (Gulick, 1968: 1109). Darwin, Doğal Seleksiyon Teorisi ile evrimci düşünceye büyük bir katkıda bulunmuştur. Bunun sonucunda evrimci düşüncenin daha sonraki dönemlerde özellikle sosyal bilimler alanını etkilemiştir (Gökkır, 2005: 32).

Darwin Doğal Seleksiyon Teorisi'ni şu şekilde açıklamaktadır: Doğal seçim organik ve inorganik hayatta faydalı olan değişiklikleri biriktirip koruyacak biçimde hareket etmektedir. Böylelikle her bir canlı içinde yaşadığı doğa koşullarına çok daha fazla uyum sağlamaya yönelik bir eğilim göstermektedir. Bu durumda eğer canlılar kendileri adına faydalı olabilecek bir değişikliği kazanmışsa hayat mücadelesinde varlığını devam ettirebilmek ve aynı nitelikte yavrular dünyaya getirmek için en iyi şansı elde etmiş olmaktadır (Torun, 2014: 176-177).

Darwin, canlıların belirli bir aşamaya kadar evrim geçirmelerinin ardından, Doğal Seleksiyon Teorisi'ne göre, daha da gelişmeleri için, ardışık çağlarda, yaşadıkları koşullardaki hafif değişmelerin etkisiyle yerlerinden olmamak amacıyla biraz değişiklik geçirmek durumunda kaldıklarını iddia etmiştir (Darwin, 1976: 209). Doğal Seleksiyon Teorisi'nde bir canlının kendi adına faydalı olacak bir değişikliğe uğradığı durumda, yaşamın değişen ve karmaşık şartlarında hayatını devam ettirmek amacıyla daha büyük bir şansa sahip olacağı vurgulanmıştır. Teoriye göre, böylelikle söz konusu canlı doğal olarak seçilmiş olduğu fikri ileri sürülmüştür (Foster, 2001: 249).

Darwin, "Farklı ırklardan iki insan karşılaşıncı tıpkı iki farklı türden hayvan gibi davranırlar. Dövüşürler, birbirlerini yerler, birbirlerine zarar verirler. Ama ardından en güçlü bünyenin (yani insandaki aklın) kazanacağı daha ölümcül bir mücadele başlar... Doğal seleksiyon o kadar etkilidir ki, tüm dünyada alt ırklar üst medeniyetlerin ırkları tarafından zamanla bertaraf edileceklerdir." (Rifkin, 2001: 52'den akt. Taslaman, 2009: 124) şeklindeki durumu doğal ayıklanma düşüncesiyle yansıtmaktadır.

Charles Darwin, "hayat kavgası dolayısıyla doğal ayıklanma" olarak ifade ettiği özel bir faktörü, Evrim Teorisi'ni öne sürerken, evrimin sebebi olarak göstermiştir. Söz konusu doğal ayıklanma ve kalıtım, Darwin'e göre, yeni nesillerin oluşmasında etkisi olan iki önemli faktördür. Darwin (1952: 324), bu konuyla ilgili ilgili şunları söylemektedir: "Bu değişmelerin ne dereceye kadar doğal ayıklanmanın, ne dereceye kadar belirli kısımların artan kullanılışlarının kalıtsal etkisinin sonucu olduğuna karar vermek, son derece güçtür. Kuşkusuz, bu değişmeler genellikle birbirleriyle ilişkilidir. Bazı hareketler alışkanlık üzere yapılır ve yararlı olur. Bu hareketleri sık sık ve en iyi şekilde yapan bireyler büyük ölçüde yaşama şansına sahip olurlar."

"Yaşam için mücadele" kavramını ilk kullanan Malthus'un nüfusun gıda karşısındaki geometrik artışını öngören teorisi, bir anlamda, Darwin'in Doğal Ayıklanma Teorisi'nin habercisi niteliğindedir. Doğal yaşamda bu kavramın Darwinci yorumu, güçlü olanın ayakta kalıp zayıf olanın yok olacağı biçiminde yansıtılmaktadır (Kovancı, 2003: 67). Darwin, Avrupa'nın, kölelik ve feodal düzenin olduğu düzende, güçlü olanın baskın ve hâkim olduğu toplum yapısından, endüstri toplumuna yöneldiği süreçte, şehirlerde işsiz, sefalet ve açlık içinde hayatta kalmaya çalışanlar ile sermayenin sahibi olan burjuvanın emri altında yarı köle statüsünde çalışmak zorunda olan işçi sınıfının hayatta kalabilme mücadelesine şahit olmasını (Mahiroğulları, 2013: 5) Doğal Seleksiyon'un acımasız anlayışına somut bir örnek olarak göstermiştir.

Bu düşünce yapısında, doğada güçlü olanın varlığını sürdürmesi ve doğanın onların yaşamasına izin vermesi gibi, bireylerin siyasi ve ekonomik varlığını devam ettirmeleri,

güçlerini sürekli kılmaları için gerekenin yapılması da doğanın kanunu kabul edilmektedir. Bu yüzden, bireyin varlığını ve gücünü devam ettirebilmesi için diğer bireylere zarar vermesi ve onları ezmesi, ahlaksız bir eylem değil tam tersi ahlaki bir vazife olarak görülmektedir (Wright, 2002: 183). Bu durum, Darwin'in kapitalizminin bakış açısını ortaya koymaktadır. “Kapitalizm, çabanın, toprağın, paranın ve birikmiş olan nakdin metalaşmasını savunan bir üretim düzenidir” (Avcı, 2017: 2). Bu çalışmada inceleme kapsamına alınan “Zamana Karşı” filminin konusu olan “vakit nakittir” şeklindeki mesajı, kapitalist sistemin bireyler arası eşitsizliğine ne denli etkisi olduğunu açıkça anlatmıştır. Zenginlerin daha çok kazandığı, yoksul bireylerin ise elindeki sermayeyi daha da kaybettiği bu sistemde toplumsal sınıflaşma meydana gelmektedir.

2. İdeoloji ve Söylem Ekseninde Beyaz Perde

İlk kez 1797 yılında Antoine Destutt de Tracy tarafından kullanılan (McLellan, 2009: 6) ideoloji kelimesi Latince idea (düşünce) ve logy (bilim) sözcüklerinin birleşiminden ortaya çıkmıştır (Kaya, 2004: 68). İlk ortaya çıktığında olumlu bir anlamda kullanılan ideoloji zaman içerisinde anlam değişimine uğramıştır. Dolayısıyla ideoloji, “bir kişiye, gruba, topluma ait özel çıkarları haklılaştırmaya yarayan fikirler sistemi” şeklinde tanımlanmış ve böylelikle kavram olumsuz bir anlama sahip olmuştur (Çakmak Kılıçaslan, 2008: 95).

Marksist bakış açısında ideoloji, “sınıf çıkarlarına hizmet eden gizemleştirmedir” (Barrett, 2004: 217). Eagleton'a göre ideoloji, “Hâkim bir siyasal iktidarı meşrulaştırmaya yardımcı olan fikir ya da yanlış fikirlerdir” (Mutlu, 2008: 133). Yanlış bilinç, toplumun varlığını sürdürmesine yardımcı olması, eşitsiz ve adaletsiz rejimlerin sürekliliğinin dayanağı olması anlamındadır ve ideoloji kuramları için vazgeçilmez bir öneme sahiptir (Çelik, 2005: 162). Yanlış bilinç “Çarpıtma”, “doğallaştırma” ve “tersine çevirme” (Çelik, 2005: 166) şeklinde üç şekilde kurulmaktadır. Bunun neticesinde her defasında “İdeolojik yeniden üretim, oydaşmanın oluşumunun doğasına bürünmekte ve bundan türeyen iktidar hegemonik bir biçim almaktadır” (van Dijk, 1999: 339).

İdeoloji, bireyin kendine ait ilişkilerini ve yaşamları hakkındaki fikirlerini oluşturan öğrenme, kavrama, duygu ve hissetme yapısıdır. Bu yapının iyi biçimde araştırılması toplumsal yaşamın hareketlerinin daha net anlaşılmasını sağlar. İdeolojinin daha kullanışlı işlendiği esas ortam dil ve bilinçtir. Çünkü anlam sözcükler yoluyla aktarılır. Toplumsal etkileşime ve yaşama yön veren bu manalar, sadece bireylerin kuramsal ve ideolojik olarak göstergeleri değildir. Bu biçimde mana vermek esasında kendimizi, deneyimlerimizi ve içinde bulunduğumuz şartları, hali hazırda görünen ideolojik söylemlere, ideolojik dilin ürünleri ve evvelden oluşturulmuş deneyimlere yerleştirme şeklidir (Hall, 2005: 200). Tarihin ilk çağlarından günümüze kadar, topluluk halinde yaşayan bireylerin olduğu mekânlarda iktidarlar ve yönetilenler olmuştur. Dünya tarihinin her çağında, yönetenler zorbalık altındaki bireylere kendi dünya ideolojisini razı ettirmeye çalışmışlardır. Yönetenlerin ideolojisi günümüzde kitle iletişim araçları ile aktarılmaktadır. Kitle iletişim araçlarından faydalanan medya ve medya kullanıcıları belli bir ideolojiden uzak yayınlar yapsa da ekseriyetle iktidarın propaganda aracı olmuştur.

Sinema, iletişim araçları içerisinde farklı bir yere sahiptir ve bu farklılığı ile günümüze kadar gelmiştir. Bu süreç içerisinde birçok konu farklı açılardan incelenmiş, olumlu veya olumsuz taraflarıyla işlenmiştir. Bu yönden bakınca sinemanın etkili bir gücü olduğunu fark etmek mümkündür. Zaten anlatılmak istenen mesaj ne olursa olsun maksat; hadisenin belgelenmesi ve bireylere ulaştırılmasıdır. Sinema olay içerisinde yeni fikirlerin oluşturulmasına ve yeni çözüm yollarının üretilmesine yardımcı olmaktadır (Çevirir ve Yakışan, 1994: 131). Amaç beyaz perde içerisinde anlatılmak istenen konuyu analiz edip filmin temasını ortaya çıkarmaktır. Sinemanın izleyicisiyle bulunduğu 1895 yılından bu güne sinema sanatının hem ekonomik hem de sanatsal yaratıcılık imkânları üzerine münakaşalar

sürdürülmüştür. Sinema, alıcının, kaynağın ve gösterim süreci içinde kullanılan teknolojinin ilerlemesi sonucunda sıradan bir eğlence aracının ilerisine geçmiştir. Bu nedenle sinemanın bulunuşundan yaklaşık on yıl sonra bir sanat olarak kabul edilmesine yönelik münakaşalar ortaya çıkmıştır. Sinemanın sessiz çağını içine alan bu ilk münakaşalar aynı zamanda beyaz perdeye yönelik ilk teorik metinleri de oluşturmaktadır. Bu dönem ekonomik olarak sonraki yıllarda bütün dünyayı etkileyecek gelişimlere de şahitlik etmiştir (Gürbüz Erbalaban, 2015: 268).

Söylem, ideoloji, bilgi, konuşma, ifade, söyleme üslubu, mütalaa, güç ve gücün mübadelesiyle harekete dönüşen dil pratikleriyle ilgili süreçlerdir. Söylem toplumsal, siyasal, kültürel ve iktisadi alanlar gibi, toplumsal hayatın tüm yönleri ile ilişkilidir. Söylem belirli kaideler ve söylemlerden oluşan sistemli, dilsel düzenleri betimlemek için faydalanılan bir kavram olarak seçenklendirilir. Söylem bir mesajın tüm hatlarını, sadece iletilen mesajı değil, onu dile getireni yani mesajın kaynağını kimin söylediğini, otoritesini hangi yargıya dayanarak ifade ettiğini, alıcı, yani mesaj kime iletiliyor ve amacını söyleyenler söyledikleri ile neyi başarmak istiyor sorularının cevaplarını kapsamaktadır. Söylem belli insan toplulukları arasında olan ve diğer insan topluluklarıyla ilişkili olarak geliştirilen düşünceleri, ifadeleri ve bilgileri içerir. Söylem, konuşma ve metin dâhil olmak üzere tüm iletişim biçimlerini kapsar. Bununla birlikte sohbet ve konuşmaya mahsus söze dökülen önermelerle sınırlı değildir, günlük hayat içinde toplumsal evreni görme, sınıflandırma ve ona tepki verme yollarını da içerir (Çelik ve Ekşi, 2008: 100). Söylem, kısaca bir mesajda iletilen anlamı, söyleyen kişinin mesajdaki amacını, mesajı neden o kişiye gönderdiği gibi konuşmada geçen sözlerin tüm boyutlarını inceleyen bir metottur.

3. Zamana Karşı Filminin Söylem Analizi

Bu çalışmada Andrew Niccol'un yönetmenliğini yaptığı ve başrolünde Amanda Seyfried, Cillian Murphy, Justin Timberlake, Olivia Wilde'nin oynadığı 2011 yapımlı Zamana Karşı filminin söylem çözümlemesi yapılmıştır. Çalışmada, filmde toplumsal ve sınıfsal eşitsizliklerin filmin konusuna ve olay örgüsüne nasıl yansıtıldığı ve sınıflar arasındaki güç ve iktidar ilişkilerinin söylem düzeyinde nasıl ortaya konulduğu analiz edilmiştir. Bu bakımdan çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden eleştirel söylem çözümlemesi kullanılmıştır. Eleştirel söylem çözümlemesi toplumsal eşitsizlikleri ve sınıfsal farkları daha net bir şekilde ortaya çıkardığı için bu çalışmada yöntem olarak seçilmiş ve bu yöntemle filmde üretilen söylemlerin arka planında yatan ideolojik gerçeklik incelenmiştir.

3.1. Metodoloji

Söylem analizi metin ile bağlam arasındaki ilişkilerden hareketle, metni söylem olarak görmektedir (Türkdoğan ve Gökçe, 2015: 359) ve bu analiz metinler üzerine odaklandığı için söylem içerisindeki düzenleri incelemektedir. Dolayısıyla eldeki veriler araştırmacının açıklamalarından meydana gelmektedir (Türkdoğan ve Gökçe, 2015: 360). Metin ve söylem pratikleri toplumda iktidar olan kesimler tarafından ideolojik olarak şekillenmektedir (van Dijk, 2016: 44). Dolayısıyla konu bakımından iktidar, güç, egemenlik, ideoloji ilişkilerini baz alarak Zamana Karşı filminin eleştirel söylem çözümlemesi yapılmıştır. Eleştirel söylem çözümlemesi, güç, siyasi ve ideolojik ilişkilere yönelip, bu ilişkilerin belli bir söylem çerçevesinde nasıl değiştiğini ve dönüştüğünü göstermektedir (Oğuz, 2008: 54). Eleştirel söylem çözümlemesi dilin ve dil kullanımının toplumsal bir olgu olarak, iktidar ve ideoloji gibi diğer toplumsal olgularla çok yakın bir ilişki içinde olduğu gerçeğinden hareket eden, bir dil kullanımı çözümleme şeklidir (van Dijk, 2016: 36).

Sinema, sadece filmi oluşturmak için çalışanların ortaya koyduğu bir ürün değil, bu eserleri üretenlerle beraber içinden çıktığı toplumun da eseridir (Yaylagül, 2004: 232). Kitle iletişimi, kapitalist sistemin, modernleşmenin ve kentleşmenin bir ürünü olarak oluşmaya

başlamış ve gelişmiştir. Kitlesele iletişim, verilmek istenen mesajların kitle iletişim araçları ile iletilen türüdür. Kısaltılmış adı ile medya olarak bilinen iletişim araçları, yüz yüze ya da diğer iletişim araçları ile iletişim ve etkileşim haline geçmek için geleneksel yöntemlerin yetersiz kaldığı topluluklara ve bireylere iletinin aktarılması için kitlesele iletişim kanallarının kullanılması ile yapılan bir iletişim şeklidir (Kınay, 2014: 93). Sinema sektörünün büyük kitlelele ile iletişim halinde olması nedeniyle ideolojik güç gösterisine giren devletler bu sektörü kullanarak bireylere anlatmak istedikleri mesajı empoze etmektedir. Zamana Karşı filminde bu konuya eleştirel yaklaşılmıştır. Filmde yönetici otorite tarafından uygulanan adaletsizlikler ile mücadele eden alt tabaka bireyler, aynı zamanda kapitalist sistem ve tüketim toplumunun da esiri olmaktadır.

3.2. Zamana Karşı (In Time) Filmi Üzerine

Andrew Niccol'un 2011 yapımlı "Zamana Karşı" filmi bilim – kurgu türünde yer almaktadır. 109 dakika süren filmin başrol oyuncularını Justin Timberlake (Will Salas), Olivia Wilde (Rachel Salas), Armanda Sefried (Sylvia Weis), Cillian Murphy (Raymond Leon)'dur.

Filmin konusu ise şu şekildedir: Yakın bir gelecekte, genetik alanındaki gelişmeler sayesinde insanların yaşlanması 25 yaşında sabitlenir ve insanlar eğer yeterli zamanları elde edebilirse teorik olarak sonsuza kadar yaşayabilmektedir. İnsanların yaşamlarını devam ettirmesi için yeterli miktarda para değil, yeterli miktarda zaman gerekmektedir. Çünkü bu gelecekte paranın yerini zaman almaktadır. Filmin başrol oyuncusu Will Salas, annesi Rachel Salas ile birlikte alt tabaka zaman dilimine sahip bir şehrin dış mahallesinde yaşamaktadır ve zaman kazanmak için herkes gibi çalışmaktadır. Bir gün Will Salas, Henry Hamilton adında yıllarca zamana sahip biriyle tanışır ve bu düzeni bozmak için savaşmaya başlar.

Will Salas, bir fabrikada çalışarak zaman kazanan bir işçidir. 28 yaşında olan Will Salas'ın kalan zamanı ise gün geçtikçe azalmaktadır. Bu nedenle Will Salas hayatta kalmak için fabrikada mesailere kalarak geçimini ve yaşamını devam ettirmeye çalışmaktadır. Will Salas'ın yaşadığı 12. zaman diliminde hayat çok pahalı ve her gün barınma, gıda, ulaşım gibi temel ihtiyaçlara zam gelmektedir, fakat maaşlarına zam yerine kazançları düşürülmektedir. Bu nedenle 'zaman kazanmak' neredeyse imkânsız hale gelmektedir.

Paranın yerini zamanın almış olması insanların tüm hayatını belirleyen bir etkidir. Filmde bebeklerin doğduğu günden 25 yaşına kadar yaşlanması devam etmektedir. Lakin 25 yaşına girince yaşlanma durmakta ve yeşil rengine dönüşen kolundaki zaman sayacına bir (1) yıl eklenip yaşlanması durmaktadır. Bireyler 25 yaşına girdiğinde zaman sayacı çalışmaya başlamakta ve kolundaki zaman sayacı ile ne kadar zamanı olduğunu görebilmektedir. Bireylerin zamanı bittiğinde ise kolundaki zaman sayacı sıfırlanmakta, gri rengine dönüşmekte ve anında yaşamları son bulmaktadır.

Zenginler bu sistem içerisinde zamanı kolayca satın alarak sonsuza kadar yaşayabilmekte, ancak fakir ve güçsüz olanlar bir ay, bir hafta, hatta bir gün daha hayatta kalabilmek için var gücüyle çalışması gerekmekte veya zaman dilenmektedir. Toplumsal hayatta maddi değere sahip her şeyin ücreti zamanla ödenmektedir. Örneğin; bugün bir bardak kahve içmek için 3 dakika verilmesi gerekmektedir. Ama yarın aynı kahve için 4 dakika vermek zorunda kalılabilmektedir. Çünkü kapitalist sistemde yoksul kentteki bireyleri harcamaya yöneltirken tükettikleri ürünlere de sürekli zam gelmektedir.

Ürünlere yapılan zamlar zengin kitlelere fayda sağlamaktadır. Filmde elektronik ortamda hangi şehrin ortalama ne kadar zaman miktarına sahip olduğunu gösteren bir ekran bulunmaktadır ve bu ekranda sistemi yöneten bireyler yoksul kentlerde zaman arttığında enflasyon oranlarını arttırmaktadır. Zamanın bu kadar değerli olduğu filmde, zaman diskleri bankalarda aynı para gibi muhafaza edilmektedir. Bireyler eğer zamanları kalmazsa

bankalardan faizle zaman alabilmektedir. Yardım kuruluşlarındaki gönüllüler, zamanı çok az olanlara zaman verebilmektedir. Zenginler şehrin merkezinde, bariyerlerle sınırlandırılmış şekilde güven içinde yaşarken, bu bariyerlerin dışında kalanlar ise günlük zaman mücadelesi ile hayatta kalmak için çabalamaktadır. Sistem bu şekliyle bugünkü kapitalist düzenin bir başka şeklini yansıtmaktadır. Güçlü olanlar sonsuza dek hayatta kalırken, güçsüz olanlar yaşamını yitirmektedir. Bu sistemde, sahip olunan her şeyin kolda taşınmasının getirdiği riskler vardır. Örneğin birileri para çalar gibi koldaki zamanı zorla çalabilir. Bu da zaman hırsızlığını popüler bir suç haline getirmektedir.

Yaşlanmanın 25 yaşında durmasından dolayı kimin genç kimin yaşlı olduğunu göz ile ayırt edememek bazı sosyal sorunlara sebep olmaktadır. Bu sorun filmde çok fazla işlenmese de Will Salash'ın Sylvia Weis'in babası ile tanıştığı sahnede, yanda duran 3 kadından hangisinin annesi, hangisinin eşi, hangisinin ise kızı diye ayırt edememesinden kaynaklı sorun yaşaması bu konuya ufak bir göndermede bulunduğu göstermektedir. Filmde bireylerin kendi anne, babaları ile aynı yaşta görünmenin getirebileceği sıkıntılara dair bir mesaj da verilmiştir. Zamanları 24 saatte bir şekilde verilen zaman tutucular ise sistemin korunmasını sağlamaktadır. Filmde zaman tutucuların acımasızlığa varan uygulamaları da bugünün sistemine bir gönderme niteliğinde kabul edilmektedir.

3.3. Bulgular

Benjamin Franklin tarafından 18. yüzyılda ilk kez söylenen “vakit nakittir” sözü Zamana Karşı filminde gerçek olmaktadır. Belirsiz bir otoriter ve baskıcı gelecek vizyonu sunan Zamana Karşı filmi, para ile zaman kavramlarının yerini değiştirmektedir. Başka bir ifadeyle paranın yerini zaman almaktadır. Böylece zenginlik parayla değil, zamanla ölçülmektedir. Bu otoriter dünya vizyonundaki tek para birimi zamandır. Her şey zaman birimleriyle alınmaktadır. Örneğin; bir bardak çaya 3 dakika 45 saniye, büyük bardak kahve için 8 dakika veya bir otobüs bileti için 5 dakika ödenmektedir.

Filmde insanlar belirli biyolojik özelliklerle doğmaktadır. Tüm bireyler herhangi bir öldürücü fiziksel müdahale olmadığı sürece yaşamlarını 25 yaşına kadar sistem tarafından sorunsuz bir şekilde devam ettirmektedir. Fiziksel olarak tüm bireyler 25 yaşındaki dış görünüşe sahiptir. Ancak sistem tarafından tüm bireylere 25 yaşından sonra 1 yıl zaman verilmektedir. Sistem tarafından 8.766 saat sonrasında kişiler hayatta kalabilmek için bir şekilde zaman edinmek zorunda kalmaktadır. Her vatandaşın kolunda yer alan ve ömrünün geri kalanını gösteren dijital zaman sayacı bulunmaktadır. Zaman sayacı sürekli geri saymakta ve sayaç sıfırı gösterdiğinde o bireyin yaşamı sona ermektedir. Bireyler birbirlerinin kolunu (zaman sayaçları birbirine bakacak şekilde) tutarak kendi aralarında zaman transferi yapabilmektedir. Filmde bu durumu kötü amaçlar (hırsızlık gibi) için kullananlar da bulunmaktadır. Filmde belirgin sınıf farklılıkları göze çarpmaktadır. Bir tarafta yeterli zamanı olmadığı için kaldırım kenarlarında hayatını kaybeden bireyler varken, diğer tarafta ise zamanlarını depolayarak ölümsüzlüğü elde etmeye çalışan bireyler yer almaktadır.

İnceleme kapsamında olan “Zamana Karşı” filmi, uzayın sonsuzluğunu gösteren yeşil görüntüler ve saatin ilerleyişini anımsatan bir dip ses eşliğinde şu sözlerle başlamaktadır: “Zamanım yok. Bunlar nasıl oldu diye düşünecek zamanım yok. Ne olduysa oldu. 25 yaşında yaşlanmamız duracak şekilde genetik müdahaleye uğradık. Sorun şu ki: Eğer daha fazla zaman bulamazsak en fazla bir sene daha yaşayabiliyoruz. Zaman artık para birimimiz. Onu kazanıp onu harcıyoruz. Zenginler sonsuza kadar yaşıyor. Diğerleri... Elimde bir günün saatlerinden daha fazla zamanla uyanmak istiyorum.”

Filmde “zaman” kavramı bir metafor olarak kurgulanmış ve normal hayatta yaşamın devamı için sahip olunması gereken “para” metaforuyla eş değer yansıtılmıştır. Filmde geçen diyaloglarda hiçbir şekilde “para” ifadesi kullanılmamış (filmin başındaki ifadelerde hariç) ve

film tam anlamıyla “zaman” üzerine kurgulanmıştır. Zamana Karşı filminin başında yer alan yukarıdaki sözler filmin gidişatıyla ilgili bir ipucu niteliğindedir. Film, zaman kavramının çok önemli olduğunu sürekli yansıtarak bir yandan normal hayat içerisinde de zamanın hızlı akışına ve hayatı devam ettirebilmek için para yerine zamana ihtiyaç olduğuna değinirken diğer yandan da değerli olan ve akan zamanı verimli kullanmaya göndermede bulunmaktadır. Tüm filmde olduğu gibi filmin başındaki bu ifadelerin söylemsel incelemesine bakıldığında üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan bir tanesinin zengin ile fakir arasındaki ayrım sınıfsal farklılık açısından da vurgu yapılmış olmasıdır. Filmde sürekli olarak zenginlerin sonsuz bir zamana sahip olduklarının altı çizilirken fakirler ise “diğerleri” olarak nitelendirilmiş ve hayatlarını günlük olarak devam ettirmek zorunda kaldıkları vurgulanmıştır. Tüm bunlara rağmen filmdeki ana karakter üzerinden fakirlerin birbirlerine yardım etmeleri noktasında daha duyarlı oldukları ima edilmiştir. Bu noktada sonsuz zamana sahip olan zenginlerin “kötü”, günlük yaşayabilecek kadar zamanları olan fakirlerin ise, “iyi” insan oldukları yansıtılmaya çalışılmıştır. Ancak filmde fakirlerin varoş olarak nitelendirilen yerlerde yaşadıkları ve bu yerlerin tehlikeli oldukları söylemi her defasında yeniden üretilmiştir.

Filmin ana mesajı niteliğinde olan bu ifadelerden sonra film, genç bir adam olan Will Salas’ın yatağından kalkıp yarı çıplak bir halde camdan dışarı bakarken ki sahnesiyle başlamaktadır. Daha sonra Will Salas mutfağa geçer ve mutfakta onunla aynı yaşlarda olduğu gözükten bir kadın durmaktadır. Her ikisinin kollarında akan zamanı gösteren yeşil zaman sayaçları bulunmaktadır. İkilinin arasındaki diyalogdan genç kadının Will Salas’ın annesi Rachel Salas olduğu görülür. Diyalogda annesinin doğum gününü “Nice 50 yaşlara!” diyerek kutlayan Will Salas’ın annesi Rachel Salas gülerken “50’mi? Doğru ya...” diye yanıt vermektedir. Will Salas “25 yıldır 25!” diyerek annesiyle kutlama dansı yapar. Gecelikte mutfakta olan gerçekte 50 yaşındaki kadının fiziksel görüntüsünün ise, 25 yaş olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, filmin ana temasını ortaya koyarak anne ve oğulun gerçekte farklı ancak duran zamandan dolayı aynı yaşlarda olduğunu göstermektedir. Anne ile oğul arasında devam eden diyalogda, annesinin torun istemesi ve bir genç kızın sürekli onu sorduğunu söylemesi üzerine Will Salas’ın “Bir sevgili için kimin zamanı var ki?” şeklindeki sözleri “zaman” kavramının “aşk ve sevgiden” daha değerli, daha öncelikli olduğunu yansıtmaktadır. Bu durum günlük yaşamak için zamanı sürekli kazanmak durumunda olan insanların aşka ayıracak zamanlarının olmadığını göstermektedir.

Bu konuşmanın hemen ardından Will Salas’ın annesine “Sende ne var?” diye sorması üzerine ilk bakışta “aşkı” sorduğu sanılsa da annesinin “3 gün. O kadar bile değil. Yarısıyla kirayı ödeyeceğiz.” şeklindeki cevabı anne ve oğulun kalan zaman kavramından bahsettikleri anlaşılmaktadır. Diyalog günlük hayattaki “Ne kadar paran kaldı?” şeklindeki soruyu anımsatmaktadır. Bu yolla izleyenlerin zaman kavramını para kavramı yerine koymalarını sağlamaktadır. Anne ile oğul arasında devam eden diyaloglarda anne Rachel Salas “Dur 30 dakika vereyim de öğlen yemek alırsın” şeklindeki ifadeleri her ne kadar oğluna harçlık veren anne ya da babanın sözlerini anımsatsa da burada kast edilen para değil zamanın kendisidir. Bu söylem, anne ve oğulun birbirlerinin kolunu tuttuktan sonra elektronik bir cihazı şarj eder gibi birbirlerini şarj etmelerinden çıkarılmaktadır.

Para ile zamanın yerini değiştiren Andrew Niccol, sınıfsal farklılıklar ile hayatta kalmak için verilen çabayı etkili bir şekilde beyaz perdeye aktarmıştır. Sol kolunda yaşamak için ne kadar zamanı kaldığını gösteren 13 haneli zaman sayacı ile hayatta kalma mücadelesi sürekli canlı tutulmaktadır. 25 yaşını dolduran yetişkinler, ömürlerini uzatmak için mücadele etmek zorunda oldukları gerçeğini kollarındaki zaman sayacı ile hiç unutmamaktadır. Filmde, soyut ve insana özgü olan zaman kavramı başarılı bir şekilde somutlaştırılmıştır.

Akşam annesinin doğum günü için bir kutlama yapacaklarını söyleyerek evden çıkıp sokakta ilerleyen Will Salas, sokak satıcısı olan küçük bir kız çocuğunun “Will! 1 dakikan var

mı?” şeklindeki seslenişi “seslenen kişiye zaman ayırma” gibi anlaşılrsa da durum daha farklıdır. Küçük kızın seslenişine dönen Will Salas “Neyden bahsediyorsun koca 1 yılın var.” diye cevap verir. Bunun üzerine küçük satıcı kolundaki zaman sayacını göstererek “Hadi ama Will, ama o yılı kullanamıyorum. Faturaları ödemem gerekiyor.” demesiyle Will Salas kolunu uzatarak “Al bakalım 5 dakika” der ve kızdan aldığı bir cihazla 5 dakikayı kıza aktarır. Bu diyalog normal hayatta her sokak başında karşılaşılabilen sokak satıcılarının bir şeyi satmaya çalışırken kullanmış oldukları “1 tane alır mısınız?” şeklindeki söylemlerini anımsatmakta ve filmde bir kez daha paranın yerini zamanın aldığı söylemi yeniden üretilmektedir.

Filmin incelemeye değer görülen bir diğer sahnesi ise, bir eğlence mekânında geçmektedir. Eğlence mekânına gelen Will Salas’ın Borel adındaki bir arkadaşı eğlenen bir adamı işaret ederek “Şuradaki adam herkese tüm gece içki ısmarladı. Tam 100 yılı var” şeklindeki diyalogu üzerine Will Salas bu adamın yanına gider ve onu “Buradan gitseniz iyi olur. Yoksa sizi soyacaklar. O kadar zamanı çalıp yaşamınıza müsaade etmezler.” şeklinde ikaz eder. Bu diyalogda para yerine kullanılan zamanın değerli olduğu ve tıpkı fazla paranın insanın üzerinde taşınmasının yarattığı tehlike ya da risk durumu gibi zamanın da insan üzerinde taşınmasının soyulma riskinden dolayı tehlikeli olduğu söylemi üretilmektedir.

Eğlenen adam uyarıyı dikkate almaz ve görüntüsü genç olan ancak gerçekte 75 yaşında olduğunu söyleyen silahlı bir adam tarafından soyulmaya çalışılır, ancak Will Salas, adamın kaçmasına yardımcı olur. Silahlı adamlardan kaçan Will Salas ve yabancı adam uzun bir kovalamacadan sonra terk edilmiş bir binaya sığınır. Will Salas adama dönerek “Senin burada ne işin var? O kadar zamanla hava atılır mı? Aklını mı kaçırdın?” diyerek kızar. Adam soruya cevap vermeden kendini “Henry Hamilton” diye tanıtır. Aralarındaki diyalogdan Will Salas’ın gerçekte 28, Henry Hamilton’un ise 105 yaşında olduğu ortaya çıkar. Ancak her ikisi de aynı yaştaymış gibi durmaktadır.

Will Salas Hamilton’a “Böyle giderse 106’yı göremeyeceksin” demesi üzerine Henry Hamilton, “Evet haklısın. Ama ‘yeter’ dediğin bir gün geliyor işte. Bedenin tükenirse de aklın tükeniyor ve ölmek istiyoruz. Ölmemiz gerekiyor.” der. Bunun üzerine Will Salas “Tek derdin bu mu? Çok uzun süre yaşamak... Hiç ölen birini tanıyor musun?” der. Henry Hamilton bu soruya yönelik, “Birkaç kişinin ölümsüzlüğü için diğerleri ölmeli.” şeklindeki sözleri karşısında şaşırarak Will Salas, “Bu da ne demek şimdi?” diye sorar. Henry Hamilton şu yanıtı verir: “Gerçekten bilmiyorsun değil mi? Herkes sonsuza dek yaşayamaz, o kadar yer yok. Zaman dilimleri neden var? Peki, varoşlarda vergiler ve fiyatlar neden bir gün de artıyor sanıyorsun? İnsanların ölmesini sağlamak için yaşamsal harcamaların değeri artıyor. Yoksa nasıl birilerinin milyonlarca yılı olurken diğerlerinin yok? Ama gerçek şu ki: Herkese yetecek zaman var. Kimsenin vaktinden önce ölmesi gerekmiyor. Eğer o saatte benim saatimdeki kadar zaman olsaydı o vakitle ne yapardın?” Hamilton’un bu sorusuna karşılık Will Salas kolundaki zaman sayacını göstererek “Bunu izlemeyi bıraktım. Sana tek bir şey söyleyeyim. Eğer o kadar zamanım olsa kesinlikle boşuna geçirmezdim.” cevabını verir. Sonra birbirlerinin zamanlarını çalmayacaklarını söyleyerek uyurlar.

Hamilton ve Salas arasındaki söz konusu bu diyalogda Hamilton’un sonsuz yaşama hakkına sahip olan zenginlere imada bulanarak satın alınan zaman sayesinde bedeninin yaşlanmamasına rağmen aklın yaşlandığını, tükendiğini ifade etmekte ve ölümün yaşamdaki gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu ifadelerdeki temel söylem insanların yaşama isteklerine rağmen ölümün gerekliliğini ve haklılığını hatırlatmaya yönelik olmuştur. Filmdeki gerçek dışı durumun karşısında ölümsüzlüğün dünya düzeni açısından doğru bir tercih olmayacağı ve normal dengenin sağlanabilmesi için ölümün şart olduğu söylemi dikkat çekmektedir. Hamilton’un bu söylemleri karşısında Salas’ın “Hiç ölen birini tanıyor musun?” şeklindeki söylemi yine zengin ile fakir arasındaki sınıf eşitsizliğine işaret etmektedir. Filmde sonsuz yaşama hakkını ya da zamanını ellerinde bulunduran zenginlerin ölüme bile tanıklık

etmedikleri, bu yüzden de ölümün nasıl bir şey olduğunu bilmedikleri vurgulanmaya çalışılırken diğerleri olarak ifade edilen fakirlerin ise, her gün sokaklarda uzanan ölüleri görerek zamanın ya da yaşamın veya sonsuz yaşamın kıymetini daha iyi bildikleri yansıtılmaya çalışılmıştır. Burada aynı zamanda eşitsizlik üzerine kurulu olan kapitalizmin gerçekliğine de göndermede bulunulmuştur. Hamilton'un bu soruya karşılık "Birkaç kişinin ölümsüzlüğü için diğerleri ölmeli." şeklindeki cevabı bu durumu desteklemektedir. Bu açıklamayı tam olarak anlamayan Salas'a Hamilton'un durumu açıklamak için kullandığı ifadelerde, kapitalist sistem kavramı kullanılmadan kapitalist sistemdeki eşitsizliğe, azınlığın çoğunluğun üzerindeki hükümranlığına, ancak buna rağmen olması gerekenin bu olmadığına vurgu yapılmaktadır. Hamilton'un Salas'a yönelttiği "Eğer o saatte benim saatimdeki kadar zaman olsaydı o vakitle ne yapardın?" şeklindeki soruya Salas'ın zaman sayacını göstererek "Bunu izlemeyi bıraktırdım. Sana tek bir şey söyleyeyim. Eğer o kadar zamanım olsa kesinlikle boşuna geçirmezdim." şeklinde vermiş olduğu cevapta, fakirlerin yaşama mücadelesine vurgu yapılmaktadır. Salas'ın cevabı bireysel gibi gözükse de aslında kitlesel bir cevap niteliği taşımaktadır. Günlük yaşamak durumunda olan kişilerin yarısını kazanma derdiyle uğraşırken sonsuz yaşamak durumunda olanların ise, böyle bir telaşının olmadığı belirtilmeye çalışılmıştır. Ancak zenginlerin buna rağmen yaşamın kıymetini fakirler kadar bilmedikleri ve zamanlarını değerli kullanmadıkları iması filmin birçok yerinde çizilmiştir.

Sabah olduğunda Hamilton, 100 yıllık zamanının tamamını Will Salas'a aktarır ve oradan ayrılır. Will Salas sabah uyandığında ona aktarılan zamanı ve cama yazılmış olan "Zamanımı boşa harcama (Don't waste my time)" yazısını görür. Salas, camdan dışarı baktığında köprüünün üstünde oturan Henry Hamilton'u görür. Hamilton'un zaman sayacında sadece 17 saniyenin kaldığı gözükmektedir. Will Salas, ona zamanını geri vermek için koşar ama yetişemez. Süresi bittiğinde Hamilton ölür ve köprüden düşer. Zaman tutucular cinayet şüphesiyle bu işin peşine düşerler. Ancak aradıkları cinayeti işleyenden çok zamanın kime aktarıldığı yani kimde olduğudur. Buradaki temel endişe kaybolan zamanın varoştaki fakir birisi tarafından ele geçirilmiş olup sistemin dengesini bozacak olma ihtimalidir.

Filmde geçen zaman muhafızları dikkate alınması gereken birimdir. İlk bakışta polis araçlarına ve yetkilerine sahip bu birimin esasında polisle bir ilgisi bulunmamaktadır. Eşitsizliğe ve adaletsizliğe dayanan mevcut sistemin sürekliliğini korumakla görevli olan zaman tutucularının kovaladığı tek şey zamandır. Böylece sınıfsal farklılıklar arasındaki mevcut olan sistemin devam etmesini sağlamaktır. Sistem yöneticilerinin büyük yetkiler verdiği zaman tutucuları gerekmedikçe kimseye zarar vermemekte sadece zamanı kontrol altında tutmaya çalışmaktadır.

Her durumda olduğu gibi ulaşım araçlarına da para yerine zaman ödenmektedir. Filmin bir başka sahnesinde, Will Salas'ın annesi oğluyla buluşup doğum gününü kutlamak amacıyla otobüse binmek ister ancak ulaşım ücretine zam gelmiş ve bu yüzden 1 saat değil de 2 saat ödemesi gerekmektedir. Ancak onun sadece 1 buçuk saati kalmıştır. Şoförün eksik zaman kabul etmemesi üzerine otobüse binemez ve gideceği yere zamanı bitmeden yetişebilmek için koşmaya başlar. Annesini otobüste görmeyen Will Salas, durumu anlar ve yetişmek için o da annesine doğru koşar ancak tam kavuşacakları sırada annesinin zamanı biter ve ölür. Öldüğünün göstergesi olarak annesinin kolundaki yeşil zaman sayacı griye dönmüştür. Bu durum zamanın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu sahnede enflasyon oranları nedeni ile kaybedilen hayatlara duygusal bir izlenim verilmiş istenmiştir.

Tüm bunlardan sonra amacını var olan sistemi yok etmek şeklinde değiştiren Will Salas, kendi bulunduğu 12. zaman (alt tabaka) diliminden zenginlerin yaşadığı 4. zaman (üst tabaka) dilimine geçer ve onların arasına karışır. Zamana Karşı filminde, zaman kavramlarına bakıldığında sunulan zaman dilimlerini analiz etmek gerekmektedir. Filmde farklı sınıflara ait zaman dilimleri bulunmaktadır. Verilmek istenen mesaj açık bir şekilde sınıf farklılıklarına işaret

etmektedir. Zaman dilimi geçişlerinde o zaman dilimi için belirlenen ücreti, tüm zaman dilimlerinden geçerken anında ödenmektedir. Zaman dilimlerini kast sistemine veyahut çok daha basit ifadeyle şehirlerdeki semtlere benzetilebilmektedir. Kentlerde bulunan semtlerin yansıttığı sınıf farklılığı Zamana Karşı filmindeki zaman dilimleri ile benzerdir. Aradaki fark filmdeki zaman dilimleri geçişlerinin denetim altında olması ve rast gele zaman dilimi değişimi yapılamamasıdır.

Salas, gittiği kumarhanede, gerçekte 85 yaşında olan Philip Weis isminde biriyle kumar masasında tanışır. Philip Weis, Salas'a yönelik olarak şu ifadeleri kullanır: "85 yaşında olunca insanın tesadüfi bir şiddet olayıyla ölebileceğini görüp zamanının değerini daha iyi anlıyor insan. Elbette bazıları için bu durum adaletsizdir. Zaman dilimleri arasındaki varlık farkı. Ama mantıken evrimin bir sonraki aşaması bu değil mi? Ve evrim ne zaman adil olmuştur ki? En başından beri güçlüünün kazanmasıdır. Bu alenen Darwin kapitalizmi. Doğal seleksiyon." Bu açıklamayı Will Salas, "Kesinlikle güçlü olan kazanır." diyerek destekler.

Philip Weis'in yukarıdaki ifadelerinden hayatın içindeki normal bir olay sonucunda hayatını kaybedenler için zaman kavramının daha önemli olduğu, bu tarz ölümlere varoş yerlerde daha fazla karşılaşıyorken zenginlerin yaşadığı yerlerde görülmemesi noktasında adaletsizliklerin olduğu, evrimin kendisinin bile adil olmadığı, her zaman güçlü olanın kazandığı şeklinde bir söylem geliştirilmiştir. Söz konusu bu durum diyalogda Darwin'in kapitalizmle ilgili teorisine dayandırılmakta ve doğal seleksiyon olarak nitelendirilmektedir.

Thomas Robert Malthus, nüfusun artması durumunda, yiyeceğe olan arzında artacağını ve dolayısıyla bu durumun kitlesel açlığa neden olacağını kabul etmek etmektedir. Malthus'un nüfus teorisi, Darwin'in Evrim Teorisi'yle karşılığını bulmuştur. Çünkü var olan gıda kaynaklarının yetersiz olması nedeniyle fakir, güçsüz ve beceriksiz olan kişilerin, söz konusu kaynaklara zenginler kadar başarılı olarak ulaşamaması ve bunun sonucunda ölümler saf dışı bırakılmaları, güçlü olan kişilerin hayatlarına devam etmeleri, güçsüz olan kişilerin ise, Doğal Seleksiyon'a uğraması Malthus'un teorisinde bulunmaktadır (Küçükali, 2019: 43). Bu durum, filmin vermek istediği temel mesajlar arasında yer almaktadır.

Hamilton'dan çaldığını düşündüğü zamanın hesabını sormak için Will Salas'in peşine düşen zaman tutucu Raymond Leon en sonunda Salas'a ulaşır ve tüm zamanına el koyar. Bunun üzerine Will Salas, Raymond Leon'a "Neden bir intiharı araştırıyorsunuz? Varoşta her gün toplu katliam var." diye sorarak asıl araştırılması gerekenin bu katliamların olduğuna dikkat çeker. Ancak Raymond Leon, bu soruya yanıt vermek yerine Will Salas'ın babası gibi olduğu imasında bulunur. Sınıf eşitsizliğinden yola çıkarak burada vurgulanan temel mesaj adaletin bile zenginlerin huzurunu korumak için uygulandığı yönündedir.

Gözetim altındayken Will Salas, Philip Weis'in kızı Sylvia Weis'i rehine olarak kaçıtır. Daha sonra birbirlerine âşık olan Will Salas ile Sylvia Weis hem hayatta kalmak hem de varoştakilere yardım edebilmek için Philip Weis'in zaman bankalarını soyarlar. Uzun bir kaçıştan sonra babasının zaman kasasını soymaya gelen Sylvia Weis ve Will Salas, Philip Weis'e şifreyi sorarlar. Ancak cevabı yine Sylvia Weis şu şekilde verir: "12.02.1809 dene. Charles Darwin doğum günü." Bunun üzerine Will Salas, "En güçlü olan hayatta kalır." yorumunu yapar. Ardından kasa açılır ve 1 milyonluk zaman alınır. Çelik kasanın şifresinin bile Darwin'in doğum günü tarihinin konulmuş olması var olan sistemin Darwin'in teorisine dayandığını göstermektedir. Will Salas'ın söylemiş olduğu "En güçlü olan hayatta kalır." şeklindeki Darwin'in söylemi de bu durumu destekler durumdadır. Çünkü Darwin'in Evrim Teorisi, "güçlünün ayakta kalması zayıfın ise ortadan kalkmasının doğallığı" inancına (Küçükali, 2019: 46-47) dayanmaktadır. Filmin temel mesajı da bu teorinin çürütülmesinin üzerine kurulmuştur.

Sylvia Weis ve Will Salas, Philip Weis'in zaman kasasında yer alan 1 milyonluk zamanı alıp gitmek isterlerken Philip Weis, onlara dönerek, "1 milyonluk zaman çok zarar verecek. İnsanlara 1 milyon yıl versen bile tek yapacağın onların ıstırabını uzatmak olacak. Yanlış yere bu kadar zaman pompalamak sisteme zarar verir." demiştir. Bu ifadeler var olan sistemin bir denge üzerine kurulu olduğu ve bu dengenin zenginin çok zamana sahip olması fakirinse az zamana sahip olması gerektiğini yansıtmaktadır. Dolayısıyla sistemin çoğunluk olan fakirlerin zenginleşmesini bir tehdit olarak gördüğü anlamı çıkartılabilmektedir. Bu durum seçkin bir bakış açısına sahip olan Nietzsche'nin bakış açısını anımsatmaktadır. Nietzsche giderek zenginleşen işçilerin insanlığın başına bela olacaklarını kabul ederken "Eğer insanlar daha doğrusu efendiler kendilerine hizmet edecek köleler istiyorlarsa, köle konumundakilerin zenginleşmesine, güç kazanmalarına fırsat vermemeleri gerekir." demektedir. Eşitlik anlayışını savunmayan Nietzsche, kitleleri sıradan ve yeteneksiz insanlar olduklarını, ilerleme ve gelişmenin sadece üst insanlar olarak nitelendirdiği seçkin insanlar tarafından gerçekleştirilebileceğine inanmaktadır (Güngör, 2013: 23). Philip Weis'in fikirleriyle anlatmaya çalıştığı durumda tam olarak buna işaret etmektedir.

Ancak Sylvia Weis, babasının bu görüşüne karşı çıkarak "Yaşamlarını uzatmış olacaksın. Böyle yaşamamalıyız. Sonsuz yaşam için doğmadık. Öte yandan merak ediyorum. Bir gün olsun gerçekten yaşadın mı?" ifadelerini kullanmıştır. Zengin bir yaşamdan gelmiş olan Sylvia Weis'in bu sözleri söylemiş olması durumu ortaya koyması açısından oldukça anlamlı gözükmektedir. Kast edilen anlam, zenginlerin çok sayıda zamana sahiplerken bile doyasıya yaşamadıkları noktasında ortaya çıkmaktadır.

Philip Weis "Öyle mi? Dengeyi 1 nesil için bozabilirsin ya da 2. Ama kendinizi kandırmayın hiçbir şey değişmeyecek. Çünkü herkes sonsuz yaşamayı ister. Her şey aksini gösterse bile insanlar ölümsüzlük için bir şansları olduğunu düşünürler. Hepsi kendisinin istisna olduğunu düşünür. Ama gerçek şu ki; birileri için geri kalanların ölmesi gerek." şeklindeki görüşleriyle azınlık için çoğunluğun ölmesi gerektiğini savunmuştur. Bu sözler, Darwin ve Nietzsche'nin söylemlerini anımsatabilecek niteliktedir. Philip Weis'in bu sözlerine sınırlanan Will Salas, silahını Philip Weis'e doğrultur ve şöyle der: "O zaman bir kişi bile ölecekse hiç kimse ölümsüz olmamalı." diyerek sisteme olan isyanını yansıtmaktadır.

Filmde verilen diğer bir mesajda, zenginlerin sistemini fakirlere karşı koruyan kişilerin de fakirlerin arasından çıktıkları şeklindedir. En sonda zamanı bitip ölen zaman tutucunun da varoştan çıkmış olması ve varoştaki insanları soyan bir gurup silahlı adamın başındaki kişinin "Yine her şeyi yoluna koyduğum için ödülümü de alacağım." şeklindeki sözleri bu durumu destekler bir söylem niteliğindedir.

Filmin başka bir sahnesinde, varoş olarak nitelendirilen bölgeye ulaşan Will Salas, 1 milyonluk zamanı küçük satıcı kıza verir ve kız da oradaki fakir insanlara dağıtır. Bu durum var olan sistemin bozulması demektir. Sistemin bozulduğunu bir televizyon haberinin görüntü destekli satırlarına şu şekilde yansıtılarak film sona ermiştir: "Varoştan canlı yayındayız. Vatandaşlar caddelere çıktılar. Çok büyük miktarda çalıntı zaman piyasaya sürülmüş durumda. Varoştaki fabrikalar terk edilmiş durumda. Vatandaşlar birim sınırlarını geçiyorlar. Yetkililer durumun kontrol altında olduğunu söylüyorlar. Ancak uzmanlar sistemin çökebileceğinden endişe ediyor." Haberdeki bu anons daha çoğunlukla fazla sayıda çalıntı banknotların piyasaya sürülmesi durumunda oluşabilecek durumu anlatmaktadır. Ancak burada kast edilen para banknotu değil zamanın kendisidir. Bu durumda filmde çıkarılabilecek temel mesajın var olan düzenin herkese eşit davranmadığı durumlarda birileri tarafından yıkılabileceği şeklindedir.

Filmde verilmiş olan diğer mesaj ise net şekilde toplumsal sınıf farklılığındaki adaletsizliğe yapılan göndermedir. Zengin bir azınlığın lüks içinde sonsuz yaşama sahip olması için alt tabaka olan çoğunluğun köle edilmesi dolaylı yoldan eleştirilmektedir. Azınlık olan

yöneticilerin tek istediği şey, zengin yaşamlarını ve mevcut sistemi korumaktır. Onları ayakta tutan şey enflasyon oranlarını sürekli olarak arttırıp çoğunluğun normal olarak kabul ettiği, kollarındaki zaman sayacının sıfırlanarak ölmesidir. Zaman dilimleri arası yolculuk serbest olmasına rağmen aşırı miktarda zaman gerektirmektedir. Bireyler bu zamanı elde edemedikleri için diğer zaman dilimlerine geçememekte ve mevcut sistemin kölesi olmaya mahkûm bırakılmaktadır.

Son olarak filmde en çok vurgulanan mesaj, para ile zaman kavramlarını değiştirerek toplumdaki sınıfsal adaletsizliğin ulaşabileceği son raddeyi yansıtmasıdır. Filmde anlatılmak istenen en çok vurgulanan diğer mesaj ise, bireylerin sahip olduğu en önemli zenginliğin “zaman”ın kendisi olmasıdır.

Sonuç

Bu çalışmada, “Zamana Karşı” filmi incelenmiş olup, kapitalist sistemin temsiline yönelik bir eleştirel söylem çözümlemesi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda filmde zengin sınıfının tüketime ve zevke dayalı bir yaşam sürdüğü, zenginlerin yoksul insanlara tepeden baktığı, sömürdüğü söylemi geliştirilmiştir. Kapitalist sistemin gücünün elindeki sürekli kılması noktasına bağlı olduğu vurgusu sürekli yapılmıştır. Enflasyon oranlarının artmasıyla yoksul kesimin daha çok çalışmak zorunda kalması veya erken ölmek zorunda kalması aradaki adaletsizliğe örnektir. Bu bakımdan filmde üretilen söylemler hem sözlü hem de görsel boyutlarda bir sınıfsal eşitsizliğe gönderme yapmaktadır.

Filmde söylem düzeyinde verilen anlamlara bakıldığında sınıflar arasındaki mücadelede zamanın sömürüldüğü mesajı yatmaktadır. Zamanın maruz kaldığı sömürü, her iki sınıf arasındaki toplumsal eşitsizlikler ve sınıflar arasındaki güç ilişkileri filmdeki her sahnede farklı söylemlerle hayat bulmuştur (Filmde zengin şehirlerindeki bireylerin lüks hayat yaşarken yoksul kentlerde zamanı tükenmiş bir ceset görmenin oldukça normal olması gibi).

Filmde Slywia Weis ve Philippe Weis karakterinin yaşadığı toplumsal alan eleştirilerek üst zaman dilimindeki zenginlerin lüks yaşamı gösterilmiş, aynı zamanda Will Salas karakteriyle de bir toplumsal düzenin nasıl daha adaletli olabileceğinin mesajları verilmiştir. Bu mesajlar, Will Salas ile Slywia Weis’in zaman bankalarını soyup yoksul hayat süren insanlara dağıttığı sahnelerde yansıtılmıştır. Filmde zengin ya da burjuva sınıfını eleştirel bir tavırla gözlemleyen Henry Hamilton karakteri üzerinden üretilen söylemlere bakıldığında zengin ve sonsuz yaşamın kaynağının alt tabaka bireylerin yaşamlarında ve emeklerinde saklı olduğunu ifade etmektedir.

Sonuç olarak, filmde üretilen söylemlerde verilmek istenen mesaj; zıt yaşam olanaklarına sahip olan bu iki sınıf arasındaki eşitsizliğin ve sömürünün sonsuza kadar sürmeyeceği şeklindedir. Filmde kapitalist üretim ilişkilerinin sonsuza kadar devam etmeyeceği adaletin er ya da geç mutlaka gerçekleşeceği filmdeki ana mesajlardan bir tanesidir. Bu durum Darwinci yaklaşımda şu şekilde yansıtılmaktadır: “Zorluklar, zayıflıklar ve kötülükler insanlığın aşacağı geçici kademeler olarak sunulmaktadır” (Himmelfarb, 1996: 163). Kapitalist sistemin bakış açısına yönelik eleştirel bir söylem gerçekleştirilen filmde, zaman, kapitalist sistem, toplumsal hayattaki eşitliksizler, sınıfsal farklılıklar otoriter ve baskıcı temelde bölümlere ayrılarak ifade edilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

Anar, E. (2015). *Zaman kavramı üzerine bir deneme*, <https://dunyalilar.org/zaman-kavrami-uzerine-bir-deneme.html/>. Erişim Tarihi: 20.12.2019

Avcı, A. (2017). *Kapitalizm nedir?*, https://akifavci.com/publication/kapitalizm_nedir. Erişim Tarihi: 21.12.2019.

- Barrett, M. (2004). *Marx'tan Foucault'ya ideoloji*. (Çev: Ahmet Fethi). Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Çakmak Kılıçaslan, D. E. (2008). *Siyasal iletişim ideoloji ve medya ilişkisi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Çelik, N. B. (2005). *İdeolojinin soykütüğü: Marx ve ideoloji*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). Söylem analizi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. (27). 99-117.
- Çevirir, N. ve Yakışan, S. (1994). Sinemanın tarihsel gelişimi ve izleyici profili üzerinde bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*. 6, 131-141.
- Darwin, C. (1952). *The origin of species by means of natural selection. Great books of western world (49)*. Chicago: Encyclopaedia Britannica.
- Darwin, C. (1976). *Türlerin kökeni*. (Çev. Ö. Önalın). Ankara: Onur Yayınları.
- Foster, J. B. (2001). *Marx'ın ekolojisi materyalizm ve doğa*. (Çev. E. Özkaya). Ankara: Epos Yayınları.
- Gökkır, B. (2005). Oryantalist literatürde Kur'an'ın kaynağı tartışmalarının kaynağı disiplinlerarası bir yaklaşım. *bilimname*. VII, 2005/1, 29-40.
- Gulick, A. (1968). A biological prologue for human values. *BioScience*. 18 (12).
- Güngör, N. (2013). *İletişim kuramlar ve yaklaşımlar*. (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gürbüz Erbalaban, Ö. N. (2015). Yeni (bağımsız) Türk sinemasında kitle iletişim aracı olarak televizyonun temsili. *Selçuk İletişim*. 8 (4), 266-280.
- Hall, S. (2005). Kültür, medya ve ideolojik etki. *Medya, iktidar, ideoloji*. (Der. ve Çev. M. Küçük). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Himmelfarb, G. (1996). *Darwin and the Darwinian revolution*. Ivan R. (Ed.). Chicago: Dee Publisher.
- Kaya, A. (2004). İdeolojiden ideolojiye yolculuk: Düşüncebilimden kimlikbilime, ideolojiler 1. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 7(28), 67-81.
- Kınay, Ö. (2014). Tüketim olgusunun sinemada kullanımı: Fight Club filminin incelemesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*. 4 (2), 92-104.
- Kovancı, O. (2003). *Kapitalizm, yoksulluk ve yoksullukla mücadelede tarihsel bir deneyim: İngiliz yoksul yasaları*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Küçükali, A. (2019). Klasik iktisadi düşünce ile evrim teorisinin entelektüel beraberliği. *Emek ve Toplum*. 8 (20), 43-58.
- Mahiroğulları, A. (2013). *Dünyada ve Türkiye'de sendikacılık*. (2. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- McClellan, D. (2009). *İdeoloji*. (Çev: Barış Yıldırım). (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mutlu, E. (2008). *İletişim sözlüğü*. (5. Baskı). Ankara: Ayraç Kitapevi.
- Oğuz, M. C. (2008). Söylem analizi. *Sosyoloji Notları Dergisi*. (5), 52-65.
- Öktem, İ. (2011). Darwin'in Evrim Kuramı'nın Tanzimat'taki etkileri. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. (11), 1-24.

- Taslaman, C. (2009). *Evrım Teorisi, felsefe ve Tanrı*. (3. Baskı). İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Torun, T. (2014). Darwin'in Evrim Teorisinde ahlâkın kökeni. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 30, 173-194.
- Türkdoğan, O. ve Gökçe, O. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- van Dijk, T. A. (1999). Söylemin yapıları ve iktidarın yapıları, (Der: Mehmet Küçük). *Medya iktidar ideoloji*. Ankara: Ark Yayınları.
- van Dijk, T. A. (2016). Eleştirel söylem çözümlemesi. *Eleştirel söylemden eleştirel okumaya* (36-55). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Wright, J. (2002). *The ethics of economic rationalism*, Kensington: UNSW Press.
- Yaylagül, L. (2004). 1960-1970 dönemi Türk sinemasında düşünce akımları. F. Dalay Küçükkurt ve A. Gürata (Ed.). *Sinemada anlatı ve türler*. Ankara: Vadi Yayınları.